Πληροφοριακή δομή: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προεκτάσεις

Μιχάλης Γεωργιαφέντης & Αγγελική Τσόκογλου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
michgeo@enl.uoa.gr, angtsok@gs.uoa.gr

ΠΠΣ ΤΑΓΦ «Καθολική Γραμματική»
ΠΠΣ ΤΓΓΦ «Θεωρία Σύνταξης»
18 Απριλίου 2024

Εισαγωγή

- *Αντικείμενο*: Πραγματευόμαστε την πληροφοριακή δομή της πρότασης σύμφωνα με θεωρητικές προσεγγίσεις, με σκοπό στη συνέχεια να συζητήσουμε ορισμένες προεκτάσεις για τη διδασκαλία της στο γλωσσικό μάθημα της Ελληνικής ως μητρικής ή και ως ξένης και των ξένων γλωσσών (παραδειγματικά της Αγγλικής και της Γερμανικής).

- *Αιτία*: Το συγκεκριμένο θέμα έχει επιλεγεί, διότι, παρότι ερευνάται αρκετά συστηματικά στο πλαίσιο θεωρητικών μελετών, αποτελεί ένα από τα πιο «παραγνωρισμένα» αντικείμενα στη διδασκαλία τόσο της μητρικής όσο και της ξένης γλώσσας, όπως διαπιστώνουμε από την έλλειψη παρουσίασής της στα σχολικά εγχειρίδια.

Δομή της παρουσίασης

- Η πληροφοριακή δομή στις γλωσσολογικές μελέτες: Συγκριτική παρουσίαση των γλωσσών
  - Θεματοποίηση
  - Εστίαση
  - Αντίθεση
  - Άλλες δομές

- Πληροφοριακή δομή στη διδασκαλία

Εισαγωγή

- Ως προς το θεωρητικό πλαίσιο περιγραφής, λαμβάνουμε υπόψιν τις περιγραφικές γραμματικές των γλωσσών, βασιζόμαστε, όμως, κυρίως στο Πρότυπο της Γενετικής Γραμματικής.
- Ως προς τη Διδασκαλία, θα πρέπει να αποδεχθούμε, αφενός, ότι κάθε γραμματικό φαινόμενο στο πλαίσιο του (κριτικού) γραμματισμού, σχολικού και γλωσσικού, διδάσκεται με σκοπό την ανάπτυξη της γλωσσικής και μεταγλωσσικής επίγνωσης των μαθητών, και, αφετέρου, ότι το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να προωθεί την ανάπτυξη της πολυγλωσσίας.
- Η σύνθεση των ανωτέρω έχει ως συνεπακόλουθο **στόχο**, τόσο για τους διδάσκοντες όσο και για τους μαθητές, την αντιμετώπιση του γλωσσικού μαθήματος ως ενιαίου αντικειμένου διδασκαλίας, δηλαδή τη θεώρηση της γλώσσας αφενός ως συστήματος και αφετέρου ως εργαλείου χρήσης στην επικοινωνία.

Πληροφοριακή δομή στις γλωσσολογικές μελέτες: Συγκριτική παρουσίαση των γλωσσών

Για την απόδοση του πληροφοριακού-επικοινωνιακού μηνύματος, οι γλώσσες επιστρατεύουν τόσο συντακτικούς μηχανισμούς, δηλαδή μετακινήσεις που οδηγούν στην αναδιάταξη των όρων της πρότασης, όσο και φωνολογικούς κανόνες επιτονισμού.

Ωστόσο, οι μηχανισμοί αυτοί δεν είναι διαθέσιμοι στον ίδιο βαθμό σε όλες τις γλώσσες, με αποτέλεσμα την παραμετροποίησή τους ως προς τον τρόπο πραγμάτωσης των φαινομένων που σχετίζονται με την πληροφοριακή δομή.

Συγκριτική παρουσίαση των γλωσσών

Για παράδειγμα: επί τόπου εστίαση – πρόταξη αντικειμένου

(1) α. **Ο Γιάννης** φίλησε τη Μαρία.
β. Ο Γιάννης **φίλησε** τη Μαρία.
γ. Ο Γιάννης φίλησε **τη Μαρία**.

(2) α. **John** kissed Mary.
β. John **kissed** Mary.
γ. John kissed **Mary**.

(3) α. **Hans** küsste Maria.
β. Hans **küsste** Maria.
γ. Hans küsste **Maria**.

(4) α. **Την τούρτα** έφαγε ο Γιάννης.
β. * **The cake** ate John.
γ. **Den Kuchen** hat Hans gegessen.

Βασικά στοιχεία πληροφοριακής δομής

Αφετηρία για την περιγραφή της πληροφοριακής δομής αποτελεί η κατηγοριοποίηση των γλωσσών ως προς τη βασική / ουδέτερη σειρά των κύριων όρων, για την οποία αναπτύσσονται διάφορα κριτήρια που είτε σχετίζονται με καθαρά γραμματικούς / συντακτικούς κανόνες, είτε λαμβάνονται υπόψιν και προσωδιακά χαρακτηριστικά, όπως ο επιτονισμός, ή και σημασιολογικά-πραγματολογικά κριτήρια, όπως π.χ. αν η πρόταση είναι «φορέας εξ ολοκλήρου νέας πληροφορίας», η οποία απαντά σε ερωτήσεις όπως «Τι συνέβη;» ή «Τα ’μαθες τα νέα;».

Ελληνική – Αγγλική – Γερμανική

Η Ελληνική κατηγοριοποιείται ως γλώσσα με βασική σειρά είτε την **P-Y-A** (Philippaki-Warburton 1982, 1987, 1990, Tsimpli 1990, Alexiadou 1997, 1999, Alexiadou and Anagnostopoulou 1998, Spyropoulos and Philippaki-Warburton 2001, Kotzoglou 2013) είτε την **Y-P-A** (Horrocks 1994, Drachman 1991, Drachman and Klidi 1992, Roussou & Tsimpli 2006, Spyropoulos & Revithiadou 2009).

(5) Τα ’μαθες τα νέα;

α. Πούλησε ο Γιάννης το σπίτι. (P-Y-A)

β. Ο Γιάννης πούλησε το σπίτι. (Y-P-A)

Η Αγγλική ως γλώσσα με βασική σειρά **Y-P-A:**

(6) What happened?

John sold the car. (Y-P-A)

Η Γερμανική κατηγοριοποιείται στις γλώσσες με βασική σειρά **Y-A-P** (Koster 1975). Επειδή το παρεμφατικό ρήμα στις κύριες προτάσεις εμφανίζεται υποχρεωτικά στη 2η θέση, ως ουδέτερη χαρακτηρίζεται η σειρά **Y-P-A**.

(7) Was hat Karl gesagt? / Was ist passiert?

α. …, dass Hans sein Auto verkauft **hat**. (Y-A-P)

β. Hans **hat** sein Auto verkauft. (Y-P-A)

Οργάνωση μηνύματος: γνωστή – νέα πληροφορία

Για την οργάνωση του μηνύματος, σημαντική είναι η διάκριση σε γνωστή και νέα πληροφορία, με τη γνωστή να προηγείται της νέας, με αποτέλεσμα τη διάκριση σε Θέμα – [**Σχόλιο** … (εστία)], σύμφωνα με την οποία:

(α) θέμα είναι αυτό για το οποίο γίνεται λόγος (είτε γνωστό είτε νέο) και τοποθετείται στην αρχή της πρότασης

(β) **σχόλιο** είναι ό,τι λέγεται για το θέμα και περιλαμβάνει γνωστές και νέες πληροφορίες, ενώ

(γ) ως εστία ορίζεται το μέρος του σχολίου, το οποίο συνιστά τη νέα πληροφορία και τοποθετείται στο τέλος της πρότασης.

Επιτονικά, και στις τρεις γλώσσες, το θέμα είναι άτονο, ενώ το στοιχείο που βρίσκεται στο τέλος της πρότασης, δηλαδή η εστία, φέρει τον κύριο τόνο:

(8) ***Θέμα*** – [Σχόλιο … **εστία**]
Ο Γιάννης [πούλησε **το αυτοκίνητο**].
John [sold **the car**].
Hans [verkaufte **das Auto**].

Θεματοποίηση

Ως προς τη θεματοποίηση, και στις τρεις γλώσσες, στη βασική/ουδέτερη σειρά, το υποκείμενο αποτελεί το πρωτοτυπικό θέμα.

Ειδικά για την Ελληνική γλώσσα, σύμφωνα με πολλούς μελετητές, στη σειρά **Y-P-A**, το υποκείμενο θεωρείται θεματοποιημένο, ενώ παραλείπεται το αντωνυμικό, καθώς ανήκει στις pro-drop γλώσσες, σε αντίθεση με την Αγγλική και τη Γερμανική.

(9) α. *Ο Γιάννης* φίλησε τη Μαρία. (Y-P-A)

β. Είδαμε την καινούρια ταινία του Χ στο σινεμά. (pro-P-A)

(10) *John* / *He* bought a car. (Y-P-A)

(11) *Susanne* / *Sie* hat ihrem Freund ein Buch geschenkt. (Y-P-A)

Επιπλέον δυνατότητες θεματοποίησης συστατικών
Ελληνική

Στην Ελληνική θεματοποιούνται όλα τα συστατικά της πρότασης, π.χ. το ΕΑ και το ΑΑ, με τη χρήση κλιτικών.

(12) α. *Τον Γιάννη*, <u>τον</u> διόρισαν στην τράπεζα.
β. *Του Νίκου*, <u>του</u> χάρισε η Μαρία ένα ωραίο πορτοφόλι.

(βλ. Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton 1999, 413-414)

Επίσης, επιτρέπει θεματοποίηση πέραν του ενός συστατικού, με την υποχρεωτική παρουσία κλιτικών για τα αντικείμενα.

(13) α. Η Μαρία, *τον Νίκο* <u>τον</u> αγαπάει πολύ.
β. Η Μαρία, *του Νίκου* <u>του</u> χάρισε ένα ωραίο πορτοφόλι.

Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999, 413-414)

Επιπλέον δυνατότητες θεματοποίησης συστατικών
Γερμανική

Στη Γερμανική δυνατότητα θεματοποίησης έχει οποιοδήποτε συστατικό της πρότασης, με την προϋπόθεση να είναι άτονο και η εστία της πρότασης να βρίσκεται στην πρωτοτυπική της θέση (14).

Ωστόσο, σε αντίθεση με την Ελληνική, περιορίζεται σε ένα μόνο συστατικό (15), διότι η γλώσσα ανήκει στις λεγόμενες P2-γλώσσες, και ρυθμίζεται με την παρουσία οριστικού άρθρου στο θέμα έναντι αορίστου στην εστία (16), επιτονικά και πραγματολογικά, καθώς απουσιάζουν τα κλιτικά που καθιστούν σαφή τη θεματοποίηση.

(14) α. *Das Buch* hat Susanne **ihrem Freund** geschenkt. (AA-P-Y-EA)
β. *Ihrem Freund* hat Susanne/sie **ein Buch** geschenkt. (EA-P-Y-AA)
γ. * *Ihrem Freund* hat **ein Buch Susanne** geschenkt. *(AA-P-EA-Y)

(15) *Das Buch ihrem Freund hat Susanne geschenkt. (Y-EA-P-Y)

(16) *Den Brief* hat heute **ein Junge** gebracht. (οριστικό – αόριστο άρθρο)

Επιπλέον δυνατότητες θεματοποίησης συστατικών
Αγγλική

Η Αγγλική διαθέτει περιθωριακά τη δυνατότητα θεματοποίησης άλλου συστατικού, με τη μετακίνησή του στην αρχή της πρότασης, παραβιάζοντας τη βασική σειρά Υ-Ρ-Α.

(17) α. *Most of these problems* a computer could solve easily. (Α-Υ-Ρ)

Leech & Svartvik (2003, 160)

β. I'll have to introduce two principles. *One* I'm going to introduce now and *one* I'm going to introduce later.

Birner & Ward (1998, 78)

Διαφορετικά, η γλώσσα επιστρατεύει άλλους μηχανισμούς, π.χ. την παθητική σύνταξη, ως μία από τις επιλογές αναδιάταξης των όρων.

(18) α. *The police* arrested her son. (Υ-Ρ-Α)

β. *Her son* was arrested by the police. (Α-Ρ-ποιητ. Αίτ.)

Huddleston & Pullum (2005, 238)

Δυνατότητες θεματοποίησης γλωσσών

Διευρυμένη μορφή της ΦΣΔ που προτείνει ο Rizzi (1997) για την αποτύπωση της πληροφοριακής δομής:

(19) [$_{\text{ForceP}}$ [$_{\text{TopicP}}$ [$_{\text{FocusP}}$ [$_{\text{TopicP}}$ [$_{\text{FinP}}$ [$_{\text{IP/TP}}$ ….

Η Ελληνική έχει αναπτυγμένη αριστερή περιφέρεια και η θεματοποίηση αναλύεται ως μετακίνηση στην ή στις Φράσεις Θέματος:

(20) [$_{\text{ΦΘέματος}}$ *Της Μαρίας* [$_{\text{ΦΘέματος}}$ *τα βιβλία* [$_{\text{ΦΣΔ}}$ [$_{\text{ΦΚ/ΦΧ}}$ της τα έδωσε ο Γιάννης

Αντίθετα στην Αγγλική, για τις μαρκαρισμένες περιπτώσεις, μπορεί να υποστηριχθεί είτε μετακίνηση του θέματος στον Χαρακτηριστή της ΦΣΔ είτε προσάρτηση στη Φράση Κλίσης:

(21) [ΦΣΔ *Red wine* / [ΦΚ *Red wine* [ΦΚ I like ….

Για τη Γερμανική, η υποχρεωτική θέση του ρήματος στη 2^{η} θέση επιτρέπει μόνον τη χρήση του Χαρακτηριστή του ΣΔ για τη θεματοποίηση:

(22) [ΦΣΔ *Den Brief* [ΣΔ hat [ΦΚ heute ein Junge gebracht. (A-P-Y)

Αριστερή εκτόπιση

Η θεματοποίηση της Ελληνικής με την παρουσία κλιτικού αναλύεται ως Αριστερή Εκτόπιση. Επίσης, είναι δυνατόν να παρουσιάζεται ασυμφωνία του εκτοπισμένου-θεματοποιημένου συστατικού με το σημείο αναφοράς (*hanging topic*).

(23) α. *Τον Γιάννη*, η Μαρία δεν <u>τον</u> είδε ποτέ να χαμογελάει.

β. *Ο Γιάννης*, η Μαρία δεν <u>τον</u> είδε ποτέ να χαμογελάει.

Κατ' αναλογία με: Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999, 414-415)

Αριστερή εκτόπιση, με παρουσία αντωνυμιών, διαθέτουν και η Αγγλική και η Γερμανική.

(24) α. *One of my cousins*, <u>she</u> has triplets.

β. *The man next door*, I think <u>his</u> car was stolen.

Leech & Svartvik (2003, 255)

(25) α. *Den Hans*, <u>den</u> werden wir nie vergessen.

β. *Der Hans,* <u>den</u> *werden* wir nie vergessen.

Κατ' αναλογία με: Engel (1991, 319)

Δεξιά Εκτόπιση

Οι γλώσσες επιτρέπουν τη Δεξιά Εκτόπιση, στην οποία το εκτοπισμένο συστατικό αποτελεί γνωστή πληροφορία και έχει την ερμηνεία της επεξήγησης του σημείου αναφοράς στην πρόταση. Οι δομές μπορούν να αναλυθούν ως προσάρτηση στην αντίστοιχη φράση:

(26) [[ΦΣΔ…..[ΦΣΔ]] ή και ενδεχομένως για την Αγγλική [[ΦΚ…..[ΦΚ]]

α. Δεν *τον* βλέπεις ποτέ να χαμογελάει, *τον Γιάννη*.

Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999, 414-415)

β. *He* can be very judgemental, *her father*.

Leech & Svartvik (2003, 255)

γ. *Die* werden wir nie vergessen, *die Paula*. (αντικείμενο)

Engel (1991, 319)

Εστίαση

Και οι τρεις γλώσσες έχουν τη δυνατότητα εστίασης με τονισμό επί τόπου για κάθε στοιχείο της πρότασης:

(27) α. **Ο Γιάννης** φίλησε τη Μαρία.
β. Ο Γιάννης **φίλησε** τη Μαρία.
γ. Ο Γιάννης φίλησε **τη Μαρία.**

(28) α. **John** kissed Mary.
β. John **kissed** Mary.
γ. John kissed **Mary**.

(29) α. **Hans** küsste Maria.
β. Hans **küsste** Maria.
γ. Hans küsste **Maria**.

Δύο βασικοί τύποι εστίασης: η πληροφοριακή εστίαση, η οποία εισάγει μια **νέα πληροφορία** στον λόγο…

…και η **αντιθετική εστίαση**, σύμφωνα με την οποία επιλέγεται ένα στοιχείο από ένα σύνολο ή σε αντιδιαστολή με άλλο ή άλλα στοιχεία.

Πληροφοριακή εστίαση

Η πρωτοτυπική θέση της πληροφοριακής εστίας στις ουδέτερες δομές και για τις τρεις γλώσσες είναι η τελευταία και ορίζεται επιτονικά.

(30) α. Ο Γιάννης φίλησε **τη Μαρία**.

β. John kissed **Mary**.

γ. Hans küsste **Maria**.

Ο έλεγχος της πληροφοριακής εστίασης πραγματοποιείται μέσω ερωτήσεων. Στις προτάσεις η εστίαση του υποκειμένου επιτυγχάνεται επί τόπου.

(31) Ποιος φίλησε τη Μαρία;

Ο Γιάννης φίλησε τη Μαρία.

(32) Who kissed Mary?

John kissed Mary.

(33) Wer küsste Maria?

Hans küsste Maria.

Πληροφοριακή εστίαση
Ελληνική - Γερμανική

Αναδιατάξεις

(34) Ποιος έφαγε την τούρτα;
Την τούρτα την έφαγε **ο Γιάννης**. (Α-κλ.-Ρ-Υ)

(35) Wer hat Hans das Buch geschenkt?
Es hat ihm **Susanne** geschenkt. (Α-Ρ-ΕΑ-Υ, Υ στην τελευταία θέση)

Scrambling

(36) α. Gestern hat Hans dem Lehrer **das Buch** gegeben. (ουδέτερη, ΑΑ στο τέλος)
β. Gestern hat Hans das Buch **dem Lehrer** gegeben. (μαρκαρισμένη ΕΑ στο τέλος)
γ. Gestern hat dem Lehrer das Buch **Hans** gegeben. (μαρκαρισμένη Υ στο τέλος)

Πληροφοριακή εστίαση
Αγγλική

Αντιστροφή συστατικών

(37) In the drawer was **a gun**. (ΠΦ-Ρ-Υ)

Huddleston & Pullum (2005: 256)

Στρατηγική της επιλογής άλλης σύνταξης

(38) α. The twins told their mother **all their secrets**. (Υ-Ρ-ΕΑ-ΑΑ)
β. The twins told all their secrets **to their mother**. (Υ-Ρ-ΕΑ-ΑΑ)

Leech & Svartvik (2003: 168)

Χρήση του υπαρκτικού 'there'

(39) A policeman is here. There's **a policeman** here.

Huddleston & Pullum (2005: 251)

Εστίαση – Ελληνική & Γερμανική

Η Ελληνική και η Γερμανική έχουν τη δυνατότητα της πρόταξης του αντικειμένου, με εμφατικό τόνο στο εστιακό στοιχείο, εφόσον τα υπόλοιπα συστατικά είναι άτονα:

(40) Α: Χθες πήγα για ψώνια.
Β: Και τι αγόρασες;
Α: **Ένα παντελόνι** και **μια φούστα** πήρα από το κοντινό πολυκατάστημα.

(41) Was hat Susanne ihrem Freund geschenkt?
Ein Buch hat sie ihm geschenkt. (A-P-Y, πρόταξη αντικειμένου)

Ωστόσο, οι περιπτώσεις πρόταξης του αντικειμένου, παρότι δίνουν μια νέα πληροφορία, φέρουν επιπροσθέτως την έννοια της Αντίθεσης.

Συντακτική δομή – Ελληνική & Γερμανική

Από συντακτικής άποψης, στην Ελληνική προβλέπεται μια Φράση Εστίας στη διευρυμένη αριστερή περιφέρεια, και το εστιασμένο συστατικό μπορεί να προηγείται ή να έπεται ενός θέματος, ενώ για τη Γερμανική, εξαιτίας του φαινομένου Ρ2, η Φράση Εστίας είναι αμφισβητούμενη.

(42) [Φράση Εστίας [Φράση Θέματος [ΦΣΔ [ΦΧ [ρΦ [ΡΦ…..
Του Γιάννη/Στον Γιάννη η Μαρία *τα* έδωσε τα βιβλία.

(43) [Φράση Θέματος [Φράση Εστίας [ΦΣΔ [ΦΧ [ρΦ [ΡΦ…..
Η Μαρία **του Γιάννη/στον Γιάννη** *τα* έδωσε τα βιβλία.

Αντίθεση

Η έννοια της Αντίθεσης είναι στενά συνδεδεμένη με την εστία (Molnar 2001).

Αφενός, διότι σχετίζεται με το χαρακτηριστικό του επιτονισμού στον συνταγματικό άξονα.

Αφετέρου, στον παραδειγματικό άξονα, υποστηρίζεται (βλ. π.χ. Bolinger 1961) ότι ένα συστατικό καθίσταται εστιακό σε αντιδιαστολή με ένα σύνολο από υπάρχουσες εναλλακτικές επιλογές.

Διαγνωστικά κριτήρια αναγνώρισης της Αντίθεσης

Στη βιβλιογραφία (Molnar 2001) αναφέρονται διαγνωστικά κριτήρια αναγνώρισης της Αντίθεσης, τα οποία σχετίζονται αφενός με φωνολογικές (α και β), αφετέρου με σημασιολογικές και πραγματολογικές ιδιότητες (γ – ε):

α) επισήμανση μέσω επιτονισμού,

β) κυρίαρχη αντίθεση,

γ) μέλος ενός συνόλου,

δ) περιορισμένο σύνολο εναλλακτικών στοιχείων,

ε) ρητή (ή υπόρρητη) δήλωση εναλλακτικών επιλογών.

Διαγνωστικά κριτήρια (α, β, γ, δ) – Παραδείγματα

α) επισήμανση μέσω επιτονισμού

(44) Ποιος ήρθε στο πάρτι;
Ο Γιάννης ήρθε (στο πάρτι).

β) κυρίαρχη αντίθεση

(45) Τι έφερε ο Γιάννης στο πάρτι;
Ο Γιάννης έφερε την ΤΟΥΡΤΑ.

γ) μέλος ενός συνόλου

(46) Τι έφεραν οι άλλοι;
Ο Γιώργος και η Μαρία έφεραν τα ΦΑΓΗΤΑ.

δ) περιορισμένο σύνολο εναλλακτικών στοιχείων

(47) Έφερε κάποιος κανένα γλυκό της προκοπής;
Ο Μιχάλης έφερε εκείνα τα ΣΟΚΟΛΑΤΑΚΙΑ.

Διαγνωστικά κριτήρια (ε, στ) – Παραδείγματα

ε) ρητή δήλωση εναλλακτικών επιλογών

(48) Ο Νίκος έφερε σίγουρα την τούρτα.
α. Ο Νίκος έφερε τον ΜΠΑΚΛΑΒΑ, όχι την τούρτα.
β. Τον ΜΠΑΚΛΑΒΑ, έφερε ο Νίκος, όχι την τούρτα.

(49) Δεν έφερε Ο ΝΙΚΟΣ την τούρτα, ο ΓΙΑΝΝΗΣ την έφερε / αλλά ο ΓΙΑΝΝΗΣ.

στ) υπόρρητη δήλωση εναλλακτικών επιλογών

(50) Α: Ποιος πήρε το πρωτάθλημα;
Β: Ο ΠΑΟΚ κέρδισε.

Αντιθετικό θέμα – Αγγλική

(51) A: You see every Woody Allen movie as soon as it comes out.

B: No, *ANNIE HALL* I saw (only) yesterday.

Prince (1984: 218)

(52) "Everybody has their little bundle, believe me. I´ll bet she had *a nervous breakdown*. That´s not a good thing.
GALLSTONES, you have them out and they're out.

But *a nervous breakdown,* it´s very bad..."

Prince (1984: 221)

Αντιθετικό θέμα

Στην **Ελληνική** πρόκειται για δομές **αριστερής εκτόπισης**

(53) Ποιος έφαγε τις σοκολάτες;
α. Τη LACTA, την έφαγε ο Γιώργος.
β. # Την έφαγε ο Γιώργος τη LACTA.

(βλ. Georgiou 2020)

Παράλληλες δομές, με σύνδεση κατά παράταξη για τις **τρεις γλώσσες**

(54) α. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ έφερε την τούρτα και η ΜΑΡΙΑ (έφερε) τα ποτά.
β. JOHN bought chicken and PETER (bought) veal.
γ. HANS brachte die Torte und KARL (brachte) die Getränke.

Συνεμφάνιση με πληροφοριακή εστία

(55) A: Που ζουν τ' αδέρφια σου;
B: Η ΑΔΕΡΦΗ μου μένει **εδώ**.

(56) A: Where do your siblings live?
B: ANNA lives **here**. Editorial, Lingua 120 (2010) 1333-1345

(57) A: Was trugen die Popstars?
B: Die WEIBLICHEN Popmusiker trugen **Kaftane**. Krifka (2007)

(58) A: Πού μένουν οι δικοί σου;
B: Οι ΓΟΝΕΙΣ μου μένουν στην **Αθήνα** και τ' ΑΔΕΡΦΙΑ μου (μένουν) στη **Θεσσαλονίκη**.

(59) A: What do your siblings do?
B: My SISTER studies medicine, and my BROTHER is working **on a freight ship**. Krifka (2007)

(60) A: Wie geht es deinen Geschwistern?
B: Meine SCHWESTER studiert Medizin, aber mein BRUDER **lungert nur herum**. Krifka (2007)

Αντιθετική εστία
Ελληνική – Αγγλική – Γερμανική

Επί τόπου εστίαση

(61) α. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ φίλησε τη Μαρία, όχι ο Κώστας.
β. JOHN kissed Mary, not Peter.
γ. HANS küsste Maria, nicht Peter.

(62) α. Ο Γιάννης αγόρασε ένα ΒΙΒΛΙΟ, όχι ένα περιοδικό.
β. John bought a BOOK, not a magazine.
γ. Hans hat ein BUCH gekauft, nicht ein Magazin.

Αντιθετική εστίαση
Ελληνική – Γερμανική

Πρόταξη εστιασμένου συστατικού:

(63) α. Την ΤΟΥΡΤΑ έφαγε ο Γιάννης (όχι τον μπακλαβά). (Α σε Φράση Εστίας)

β. Den CHEF hat Hans getroffen, nicht den Koch. (Α σε Χαρ. ΦΣΔ)

Μηχανισμός θεματοποίησης ή μετατόπισης άλλων συστατικών, ώστε να παραμείνει το εστιασμένο τελευταίο στην πρόταση:

(64) Την τούρτα την έφαγε Ο ΓΙΑΝΝΗΣ, όχι η Μαρία.

(65) A: Karl hat den Gästen die Wahrheit gesagt.

B: Nein, die Wahrheit hat den Gästen (wohl) HANS gesagt. (AA-P-EA-**Y**)

Αντιθετική εστίαση
Ελληνική – Γερμανική

Επίσης, μια επιπλέον διαφορά των δύο γλωσσών είναι η εξής:

Ενώ στην Ελληνική το προτεταγμένο εστιακό στοιχείο μπορεί να συνυπάρχει με ένα ή περισσότερα θεματοποιημένα συστατικά, είναι απαγορευτικό στη Γερμανική, καθώς η πρόταση διαθέτει μία και μοναδική θέση, είτε για εστίαση είτε για θεματοποίηση.

(67) Τη Μαρία, Ο ΓΙΑΝΝΗΣ, τη φίλησε.

(68) *Maria HANS küsste. / * HANS Maria küsste.

Αντιθετική εστίαση – Αγγλική

Μετακίνηση συστατικού με εμφατικό επιτονισμό

(69) Would you like some white wine?
No, RED wine, I'd prefer (not white). (A-Y-P) Birner & Ward (1998)

Cleft-sentences

(70) It was JOHN that bought the book.

(71) I think we need more space.
α. It's more TIME that we need. (*it*-type)
β. What we need is more TIME. (*wh*-type)
γ. More TIME is what we need. (*wh*-type)

Leech & Svartvik (2003: 163)

Δίπτυχη δομή: Γερμανική – Ελληνική

(72) α. Es war HANS, *der* die Torte gegessen hat. (Υποκείμενο)
β. Es war HANS, *den* Maria heiratete. (Αντικείμενο)

(73) α. ?/*Είναι την ΤΟΥΡΤΑ που έφαγε ο Γιάννης./
*Είναι η ΤΟΥΡΤΑ, που την έφαγε ο Γιάννης.
β. Είναι η ΤΟΥΡΤΑ που έφαγε ο Γιάννης.
γ. Είναι ο ΓΙΑΝΝΗΣ που έφαγε την τούρτα.

Φράση Αντίθεσης

Η Molnár (2001, 2006) (βλ. και Γεωργιαφέντης & Τσόκογλου 2020 για την Ελληνική), υποστηρίζει για διάφορες γλώσσες την ύπαρξη Φράσης Αντίθεσης.

Η συντακτική αυτή θέση βρίσκεται στην αριστερή περιφέρεια και μπορεί να φιλοξενήσει ένα συστατικό, εφόσον αυτό έχει ήδη αναφερθεί ρητά ή τουλάχιστον ξεχωρίζει με βάση το περικείμενο μέσα από ένα κλειστό/περιορισμένο σύνολο εναλλακτικών επιλογών.

Η θέση αυτή της Αντίθεσης (**KONTRAST-position**) καταλαμβάνεται τόσο από μια αντιθετική Εστία (δηλ. ένα αντιθετικά εστιασμένο συστατικό) όσο και από ένα αντιθετικό Θέμα.

Στο σύστημα της διευρυμένης περιφέρειας (Rizzi's SPLIT-CP-model, 1997), απαιτείται η εισαγωγή μιας νέας προβολής, της **Φράσης Αντίθεσης**, στην αριστερή περιφέρεια της πρότασης:

(74) [ForceP [**KontrastP** [TopicP* [FocusP [TopicP* [FiniteP

Πρόταξη του Ρ ή της ΡΦ/ρΦ
Αγγλική & Γερμανική

(75) John promised to read the book, and [ΡΦ read the book], he did.

(Ott 2018: 244)

(76) α. [Gelesen] hat Jürgen das Buch.

(μετακίνηση του Ρ – μετοχή)

β. [Ein Buch gelesen] hat Jürgen.

(μετακίνηση της ΡΦ – αντικείμενο + μετοχή)

'Ο Γιούργκεν διάβασε ένα βιβλίο.'

(77) [Linguisten gespeist] haben dort noch nie.

(μετακίνηση της ρΦ – υποκείμενο + μετοχή)

'Γλωσσολόγοι δεν έχουν φάει ποτέ εκεί.'

(Haider 1990: 94, 97)

Πρόταξη του Ρ ή της ΡΦ/ρΦ
Ελληνική

(78) α. *[Γλωσσολόγοι φάει] δεν έχουν ποτέ ως τώρα εκεί.
β. *[Δέντρα φυτευτεί] δεν έχουν ποτέ σ’ αυτήν την περιοχή.

(79) α. *[Ένα βιβλίο διαβάσει] έχει ο Γιάννης (όχι παίξε γέλασε).
β. *[Διαβάσει ένα βιβλίο] έχει ο Γιάννης (όχι παίξε γέλασε).

Παρόλα αυτά, για ορισμένους ομιλητές, κυρίως σε περιοχές της Ελλάδας με διαλεκτικά χαρακτηριστικά, μαρκαρισμένες δομές είναι αποδεκτές.

(80) Α: Μάλλον δεν θα έχεις φάει τίποτε όλη μέρα ε;
Β: Όχι, φάει έχω, κοιμηθεί δεν έχω (καθόλου/καλά).

(81) α. Μαγειρέψει έχω από βραδίς.
β. Γράψει δεν μού ’χει καθόλου, τηλεφωνήσει μού ’χει κάνα δυο φορές.

Άλλα είδη εστίασης

Διορθωτική εστίαση (πρβλ. Bianchi & Bocci 2012, Bianchi *et al.* 2016 για την Ιταλική)

(82) Α: Αν άκουσα καλά, η τροχαία έκλεισε την Αττική Οδό.
Β: Την ΚΑΤΕΧΑΚΗ έκλεισε, όχι την Αττική Οδό.

Επιβεβαιωτική εστίαση

(83) Α: Τι, αποκλείστηκαν στην Κατεχάκη;
Β: Ναι, στην ΚΑΤΕΧΑΚΗ έμειναν ώρες κολλημένοι.

Απορηματική εστίαση

(84) Α: Νόμιζα ότι δεν έχει λεφτά.
Β: Τι λες; ΤΡΙΑ ΚΙΝΗΤΑ έχει αγοράσει φέτος!

Συμπεράσματα από τη σύγκριση των γλωσσών

- **Ελληνική**: μεγάλη ελευθερία στη διάταξη των όρων, δυνατή κάθε σειρά εμφάνισης των όρων Υ-Ρ-Α, κατάλληλη για συγκεκριμένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, επιτρέπει και τους δύο μηχανισμούς δήλωσης του πληροφοριακού φορτίου (συντακτικούς και φωνολογικούς). Εμφανίζει διευρυμένη αριστερή περιφέρεια, περιλαμβάνει Φράση Εστίας και Φράση Θέματος.
- **Αγγλική**: αυστηρή σειρά Υ-Ρ-Α, επιτρέπει συγκεκριμένες αναδιατάξεις, σημαντικός ο επιτονισμός καθώς και η επιλογή εναλλακτικών δομών. Οι μετακινήσεις στις αναδιατάξεις περιορίζονται στη ΦΣΔ.
- **Γερμανική**: σχετική ελευθερία στη διάταξη των όρων, περιορίζεται από τη σταθερή θέση των ρηματικών στοιχείων και από την ύπαρξη μίας μοναδικής θέσης πριν από το παρεμφατικό ρήμα. Επιτρέπει συγκεκριμένες αναδιατάξεις και χρήση του επιτονισμού. Εξαιτίας του φαινομένου Ρ2, οι μετακινήσεις περιορίζονται στη ΦΣΔ, δεν έχει ανεπτυγμένη αριστερή περιφέρεια, η οποία αξιοποιείται στις περιπτώσεις αριστερής εκτόπισης.

Πληροφοριακή δομή στη διδασκαλία

Η σύγκριση των γλωσσών καταδεικνύει ότι καθεμιά από τις γραμματικές προτάσεις μιας γλώσσας, στον σχηματισμό των οποίων εστιάζει η καθοδηγούμενη διδασκαλία, κυρίως της ξένης γλώσσας, δεν ανταποκρίνονται απαραιτήτως σε δεδομένες επικοινωνιακές καταστάσεις και το αντίθετο, «παραβιάσεις» ή αποκλίσεις από τους γραμματικούς κανόνες είναι αποδεκτές ή/και θεμιτές σε συγκεκριμένα επικοινωνιακά περιβάλλοντα.

Παραδείγματα μαρκαρισμένων δομών

(1) *Εκείνος ο πατέρας του Γιάννη*, δεν *τον* βλέπεις ποτέ θυμωμένο.

Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999: 415)

(2) α. Never *had I* felt so alone.

β. In the drawer was *a gun*.

Huddleston & Pullum (2005: 256)

(3) George, can you do me a favour?

Up in my room, *on the nightstand*, is a pinkish-reddish envelope that has to go out immediately.

Birner & Ward (1998: 8)

(4) Emma leiht den Drucker *ihm*. (αντωνυμία)

Eisenberg (2006: 407)

(5) *Gewonnen* (μετοχή) haben wir den Wettbewerb nicht.

Drosdowski κ.ά. (1995: 790)

Θέσεις

α) Αφενός, ως προς τη διδασκαλία της **μητρικής**, «η γνώση» του φυσικού ομιλητή που τον καθιστά ικανό να παράγει όχι μόνον γραμματικώς ορθές αλλά και επικοινωνιακά κατάλληλες προτάσεις οφείλει να γίνεται αντικείμενο διδασκαλίας, γεγονός που οδηγεί στη γλωσσική επίγνωση, τη μεταγλωσσική γνώση, προάγει τον (κριτικό) γραμματισμό και αποτελεί πολύτιμο εργαλείο στην εκμάθηση και τη χρήση της ξένης γλώσσας.

β) Αφετέρου, η διδασκαλία της **ξένης** γλώσσας, οφείλει επίσης να εστιάζει στην ποικιλία των δομών που παρέχει η γλώσσα για κάθε επικοινωνιακή περίσταση και στον τρόπο παραγωγής τους.

Η πληροφοριακή δομή στα σχολικά εγχειρίδια

Τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας, μητρικής και ξένης, βασίζονται στην επικοινωνιακή προσέγγιση. Η διδασκαλία της Ελληνικής, στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο, είναι κατά κύριο λόγο κειμενοκεντρική, με το κείμενο να αποτελεί συχνά την ‘αφορμή’ για τη διδασκαλία των γλωσσικών φαινομένων.

Ωστόσο, η πληροφοριακή δομή, παρότι αποτελεί ένα από τα βασικότερα εργαλεία οργάνωσης της πρότασης από επικοινωνιακή-πραγματολογική πλευρά, είναι σαφώς παραγνωρισμένη ή απουσιάζει από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

Το γεγονός αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την πρόθεση υιοθέτησης προσεγγίσεων, από την πλευρά της Διδακτικής, οι οποίες εντάσσονται στην ευρύτερη επικοινωνιακή μέθοδο διδασκαλίας.

Γραμματική Ε’ και Στ’ Δημοτικού: σειρά προτασικών όρων

Α.1 Η σειρά των συστατικών της απλής πρότασης

Η απλή πρόταση περιέχει μια Ονοματική Φράση – Υποκείμενο και μια Ρηματική Φράση. Συνήθως, η Ρηματική Φράση αποτελείται από ένα ρήμα και μια Ονοματική Φράση – Αντικείμενο. Λέμε, λοιπόν, ότι το **Υποκείμενο**, το **Ρήμα** και το **Αντικείμενο** είναι τα **κύρια συστατικά** της πρότασης. Για να τα γράψω σε καρτελάκια!

η Αγγελίνα	έφαγε	την καρυδόπιτα
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο

Άς αλλάξω, τώρα, τη σειρά στα καρτελάκια μου!

η Αγγελίνα	έφαγε	την καρυδόπιτα
έφαγε	η Αγγελίνα	την καρυδόπιτα
έφαγε	την καρυδόπιτα	η Αγγελίνα
την καρυδόπιτα	έφαγε	η Αγγελίνα
την καρυδόπιτα	η Αγγελίνα	έφαγε
η Αγγελίνα	την καρυδόπιτα	έφαγε

Όλες οι σειρές βγάζουν νόημα!

Η σειρά των κύριων συστατικών μέσα στην πρόταση δεν επηρεάζει τη σημασία της. Δηλαδή, οι έξι προτάσεις που έφτιαξες, Ορέστη, έχουν περίπου το ίδιο νόημα. Υπάρχει λοιπόν ελευθερία στη σειρά των συστατικών μέσα σε μια πρόταση. Ωστόσο, κάθε σειρά χρησιμοποιείται σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας.

Όταν ρωτάμε κάτι για το οποίο δεν ξέρουμε τίποτα, η απάντηση που θα μας δώσουν έχει την εξής σειρά συστατικών: Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο ή Ρήμα – Υποκείμενο – Αντικείμενο.

Η Αγγελίνα	έφαγε	την καρυδόπιτα.
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
Έφαγε	η Αγγελίνα	την καρυδόπιτα.
Ρήμα	Υποκείμενο	Αντικείμενο

Στην περίπτωση αυτή, η απάντηση μας δίνει μια εντελώς νέα πληροφορία/είδηση.

Όταν θέλουμε να δώσουμε έμφαση στο αντικείμενο, μπορούμε να αλλάξουμε τη σειρά των λέξεων και να φέρουμε το αντικείμενο στην αρχή της πρότασης. Τότε, μάλιστα, το προφέρουμε πιο δυνατά:

Την καρυδόπιτα	έφαγε	η Αγγελίνα.
Αντικείμενο	Ρήμα	Υποκείμενο

Τι θα θυμάμαι για... τη σειρά των συστατικών της πρότασης

Η πιο ουδέτερη σειρά των συστατικών μέσα σε μια πρόταση είναι
Υποκείμενο – Ρήμα – Αντικείμενο (Υ-Ρ-Α) ή
Ρήμα – Υποκείμενο – Αντικείμενο (Ρ-Υ-Α)

Αν θέλουμε όμως να τονίσουμε ιδιαίτερα κάποιο στοιχείο της πρότασης, μπορούμε να αλλάξουμε τη σειρά των συστατικών.

Σειρά προτασικών όρων της Ελληνικής

Γραμματική Α’, Β’, Γ’ Γυμνασίου

γ. *Η σειρά των κύριων όρων της πρότασης*

Η σειρά με την οποία τοποθετούνται οι κύριοι όροι της πρότασης κανονικά είναι ελεύθερη. Συνήθως εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι το στοιχείο που προβάλλεται στον λόγο, το αν η πληροφορία που δίνεται από την πρόταση είναι εξ ολοκλήρου ή εν μέρει νέα, ο επιτονισμός κτλ., π.χ. ***Ο Βασίλης*** *παρέδωσε τα βιβλία*, αλλά και ***Τα βιβλία*** *παρέδωσε ο Βασίλης* (στην πρώτη περίπτωση γίνεται λόγος για το υποκείμενο της πρότασης, ενώ στη δεύτερη για το αντικείμενο).

Σειρά προτασικών όρων της Αγγλικής

Α’ Γυμνασίου

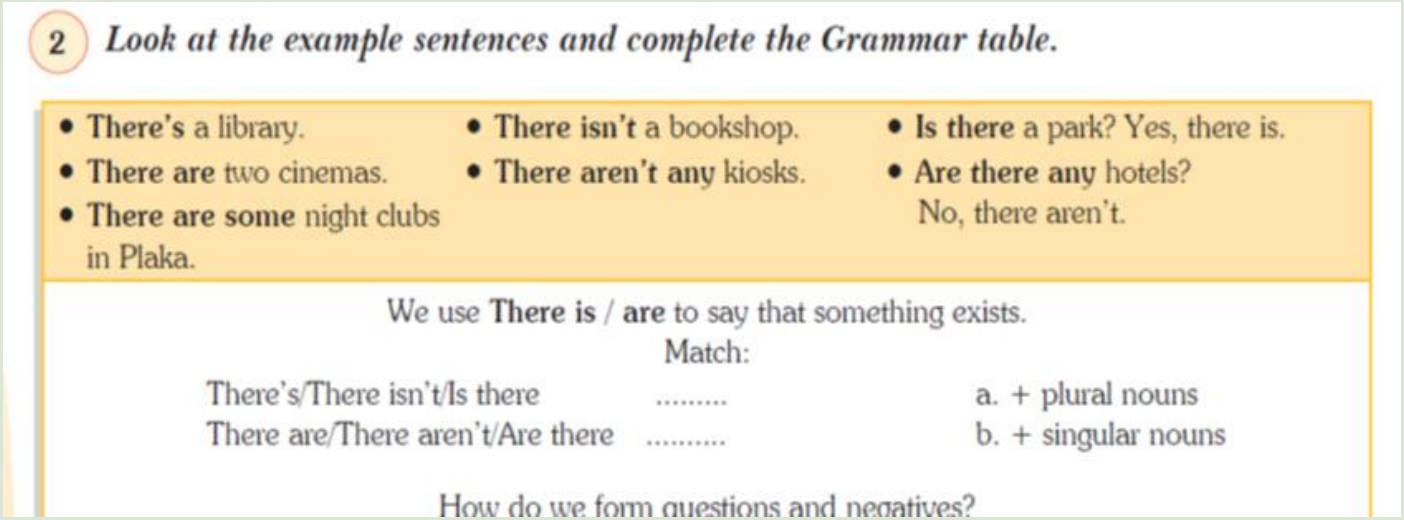

2 *Look at the example sentences and complete the Grammar table.*

- **There's** a library.
- **There are** two cinemas.
- **There are some** night clubs in Plaka.
- **There isn't** a bookshop.
- **There aren't any** kiosks.
- **Is there** a park? Yes, there is.
- **Are there any** hotels? No, there aren't.

We use **There is** / **are** to say that something exists.

Match:

There's/There isn't/Is there	.....	a. + plural nouns
There are/There aren't/Are there	.....	b. + singular nouns

How do we form questions and negatives?

Α’ Γυμνασίου, Grammar Appendix

THERE IS / THERE ARE - USE

- *We use there is / there are to*
  - say that something exists or doesn't exist
  - ask if something exists

e.g. There is an internet café.
There aren't any cinemas.
Is there a TV in your room?

Σειρά προτασικών όρων της Γερμανικής

Α’ Γυμνασίου: Η προτασική δομή – κύρια πρόταση

a. Was ist richtig? Was ist falsch? Kreuze an!

		r	f
1.	Am Montag hat Carmen Sport.	☐	☐
2.	Am Montag hat Carmen in der dritten Stunde Deutsch.	☐	☐
3.	Mathe findet Andreas gut.	☐	☐
4.	Andreas findet die Mathelehrerin altmodisch.	☐	☐
5.	In Mathe, Sport und Latein ist Andreas gut.	☐	☐
6.	Andreas und Carmen haben morgen keine Schule.	☐	☐

b. *Να μεταφέρεις τώρα τις προτάσεις με τις σωστές πληροφορίες στα παρακάτω βαγόνια.*

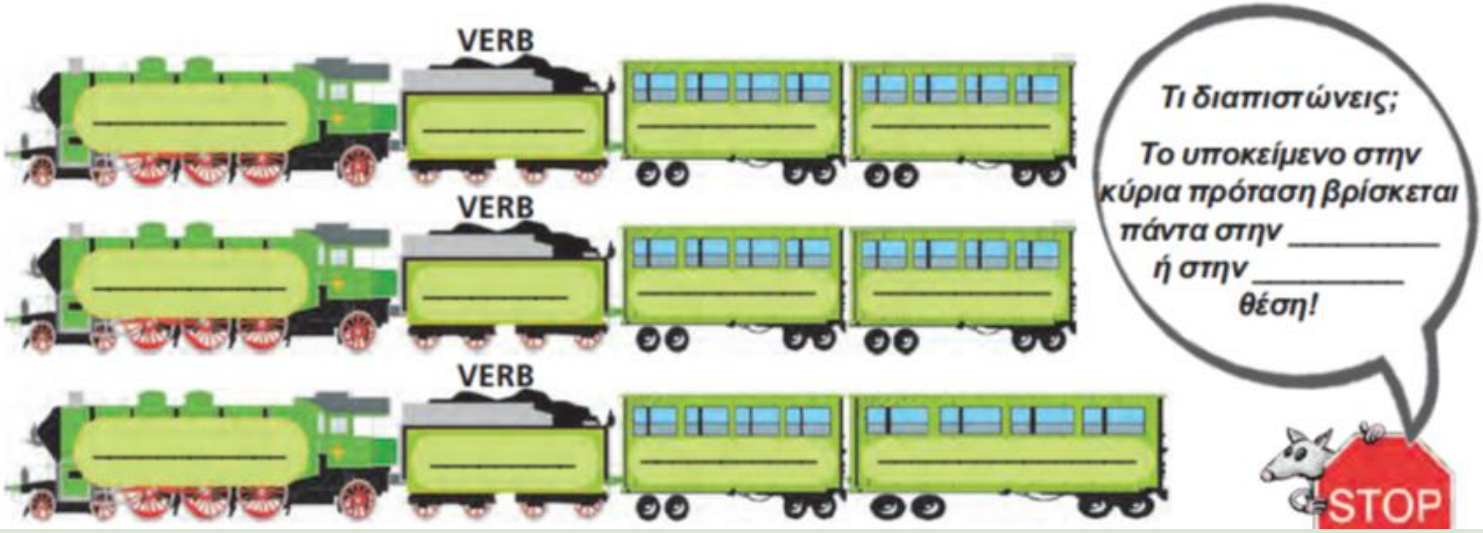

Η πληροφοριακή δομή στα σχολικά εγχειρίδια

Πέρα από την έλλειψη βασικών στοιχείων της πληροφοριακής δομής, έχουμε διαπιστώσει (Γεωργιαφέντης, Κλειδή & Τσόκογλου 2019) ότι ο καθορισμός της βασικής συντακτικής δομής της κύριας πρότασης καθώς και ο σχηματισμός των ερωτηματικών προτάσεων διαφέρει για τις τρεις γλώσσες στα διδακτικά εγχειρίδια και τις σχολικές γραμματικές.

Έχοντας θέσει ως **στόχο** τη αντιμετώπιση του γλωσσικού μαθήματος ως ενιαίου αντικειμένου διδασκαλίας, δηλαδή της θεώρησης της γλώσσας ως συστήματος, προτείναμε κοινό τρόπο περιγραφής και σχηματισμού των βασικών δομών της γλώσσας/των γλωσσών.

Γενικές κατευθυντήριες προτάσεις για τη διδασκαλία της μητρικής και της ξένης γλώσσας

Βασικές έννοιες της συντακτικής και πληροφοριακής δομής στη διδασκαλία

- Διδασκαλία βασικών δομών της γλώσσας/των γλωσσών με χρήση (απλών) ενιαίων δομικών σχημάτων
- Διδασκαλία της πληροφοριακής δομής για την απόδοση του σημασιολογικού-πραγματολογικού φορτίου
- Διδασκαλία της προσωδίας / επιτονισμού
- Σύνδεση συντακτικής δομής, πληροφοριακής δομής και προσωδίας

- Σύγκριση των ξένων γλωσσών με τη μητρική
- Ιδιαίτερη έμφαση στις προσωδιακές ιδιότητες των ξένων γλωσσών και παράλληλη εστίαση στις αναδιατάξεις ή στην επιλογή εναλλακτικών δομών

1ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη ή την ελληνική ως ξένη

- ***Βασικά στοιχεία συντακτικής δομής: κύρια πρόταση***

Σε συντακτικό επίπεδο: Διδασκαλία της βασικής/ουδέτερης δομής Υ-Ρ-Α με βάση το δομικό σχήμα Π → ΟΦ – ΡΦ

Προτασική δομή Ελληνική, Αγγλική, Γερμανική

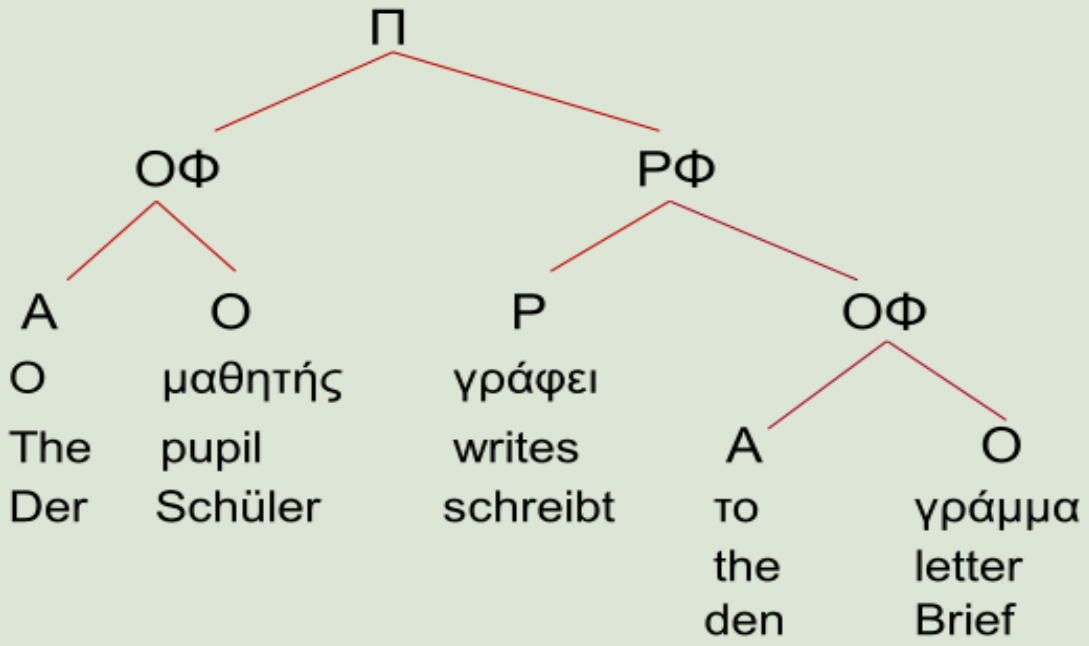

1ο Στάδιο: Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Βασικά στοιχεία πληροφοριακής δομής***

Σε επίπεδο πληροφοριακής δομής: Παρουσίαση της βασικής δομής/διάταξης Y-P-A (και η P-Y-A για την Ελληνική) ως ουδέτερης - εισαγωγή νέας πληροφορίας

(6) Τα 'μαθες τα νέα;

α. Ο Γιάννης αγόρασε ένα αυτοκίνητο.

β. Αγόρασε ο Γιάννης καινούριο αυτοκίνητο.

(7) What happened?

John bought a car. (Y-P-A)

(8) Was ist passiert? Weißt du?

Hans verkauft sein Auto. (Y-P-A)

1ο Στάδιο: Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Βασικά στοιχεία πληροφοριακής δομής***

Σε επίπεδο πληροφοριακής δομής: Με βάση την ουδέτερη βασική διάταξη Υ-Ρ-Α, παρουσίαση της διάκρισης σε [Θέμα {Σχόλιο… (εστία)}], γνωστή και νέα πληροφορία, με το Υποκείμενο ως πρωτοτυπικό θέμα

Σε προσωδιακό επίπεδο: Διάκριση άτονου / τονισμένου στοιχείου

- (α) **θέμα** είναι αυτό για το οποίο γίνεται λόγος (είτε γνωστό είτε νέο), τοποθετείται στην αρχή της πρότασης και είναι άτονο·
- (β) **σχόλιο** είναι ό,τι λέγεται για το θέμα και περιλαμβάνει γνωστές και νέες πληροφορίες·
- (γ) ως **εστία** ορίζεται το μέρος του σχολίου, το οποίο συνιστά τη νέα πληροφορία, τοποθετείται στο τέλος της πρότασης και φέρει τον κύριο τόνο.

1ο Στάδιο: Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Βασικά στοιχεία πληροφοριακής δομής***

  Συσχετισμός συντακτικής δομής, πληροφοριακής δομής και προσωδίας

Θέμα – [Σχόλιο … **εστία**]

Ο Γιάννης [πούλησε **ένα αυτοκίνητο**].

John [bought **a car**].

Hans [kauft **ein Auto**].

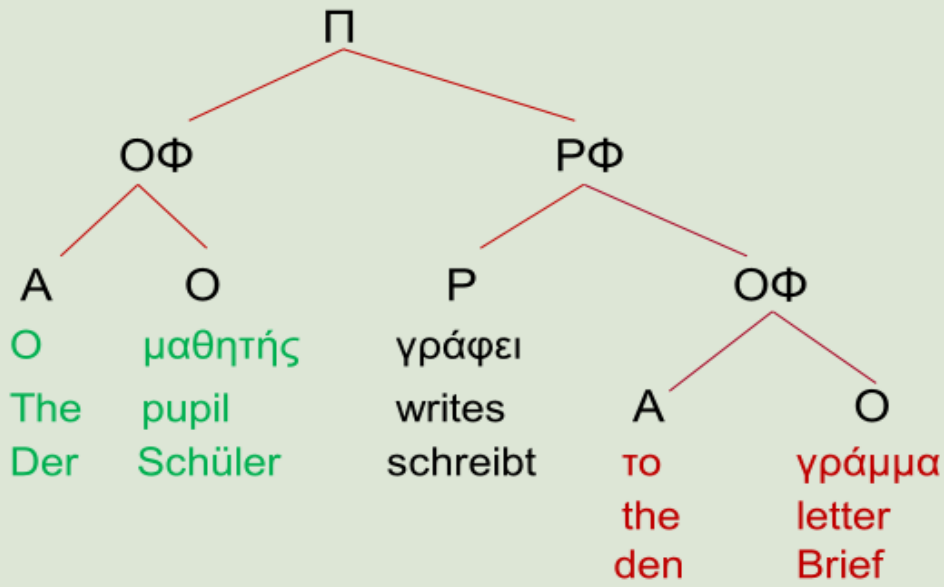

2ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη ή την ελληνική ως ξένη

- ***Βασικά στοιχεία συντακτικής δομής: ερωτηματικές προτάσεις, μετακίνηση – διεύρυνση του προτασικού πεδίου* (ΦΣΔ)**

Σε συντακτικό επίπεδο: χρήση ενιαίων δομικών σχημάτων

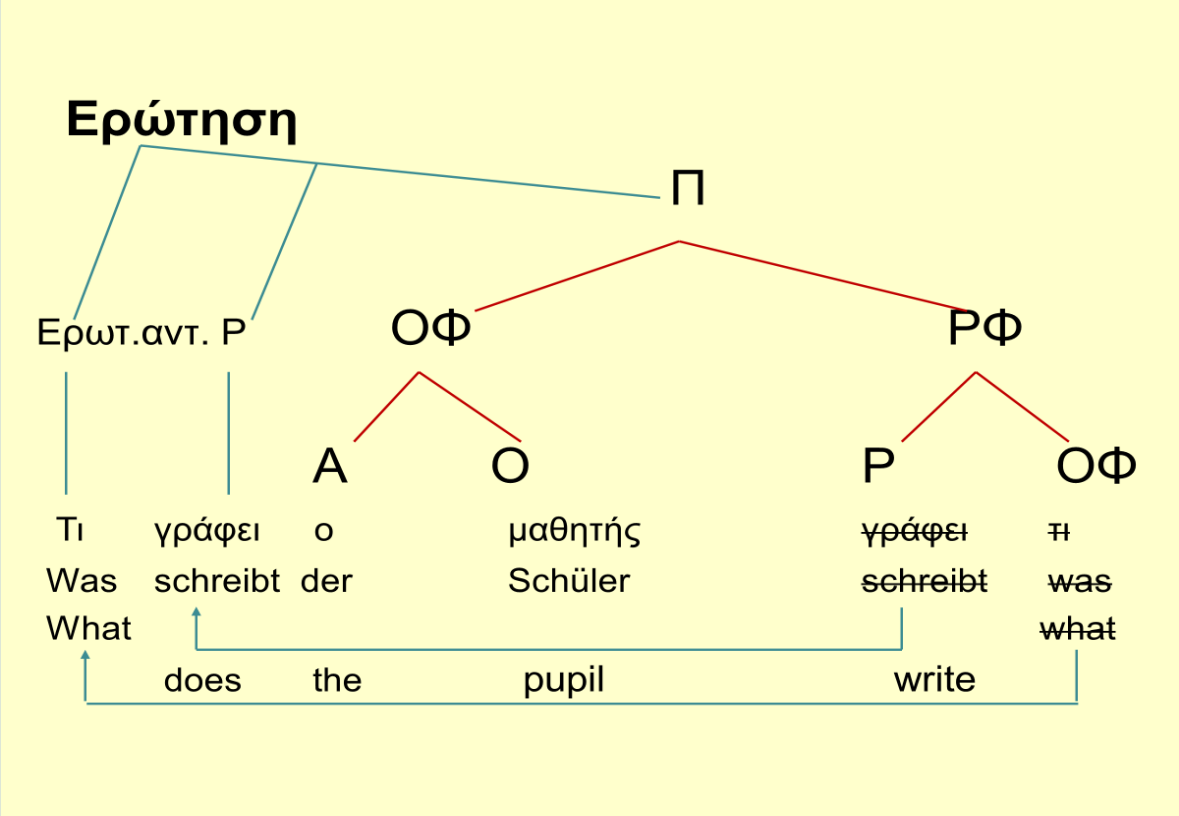

2ο Στάδιο: Δημοτικό (Ε'-ΣΤ') για τη μητρική και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Βασικά στοιχεία πληροφοριακής δομής***

Σε επίπεδο πληροφοριακής δομής: Διδασκαλία της πληροφοριακής εστίασης μέσω ερωταποκρίσεων – πληροφοριακή εστία

Σε προσωδιακό επίπεδο: Έμφαση στον τόνο του εστιασμένου συστατικού – εστίαση επί τόπου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

(9) Ο Γιάννης συνάντησε χθες τη Μαρία στο πάρτι.

Α: **Ποιος** συνάντησε χθες τη Μαρία στο πάρτι;

Β: **Ο Γιάννης** συνάντησε τη Μαρία στο πάρτι.

Α: **Ποιον** συνάντησε ο Γιάννης χθες στο πάρτι;

Β: Ο Γιάννης συνάντησε **τη Μαρία** χθες στο πάρτι.

Α: **Πού** συνάντησε ο Γιάννης τη Μαρία;

Β: Ο Γιάννης συνάντησε τη Μαρία **στο πάρτι**.

Α: **Πότε** συνάντησε ο Γιάννης τη Μαρία;

Β: Ο Γιάννης συνάντησε **χθες** τη Μαρία στο πάρτι.

2ο Στάδιο: Επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

Διδασκαλία της πληροφοριακής εστίασης μέσω ερωταποκρίσεων

ΑΓΓΛΙΚΗ

(10) John danced with Mary at the party yesterday.

A: **Who** danced with Mary at the party yesterday?

B: **John** danced with Mary at the party yesterday.

A: **When** did John dance with Mary?

B: John danced with Mary at the party **yesterday**.

A: **Where** did John dance with Mary?

B: John danced with Mary **at the party** yesterday.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

(11) Paul ist gestern nach Berlin gefahren.

A: **Wer** ist gestern nach Berlin gefahren?

B: **Paul** ist gestern nach Berlin gefahren.

A: **Wann** ist Paul nach Berlin gefahren?

B: Paul ist **gestern** nach Berlin gefahren.

A: **Wohin** ist Paul gestern gefahren?

B: Paul ist gestern **nach Berlin** gefahren.

A: Wie ist Paul gestern nach Berlin gereist?

B: Paul ist gestern nach Berlin **gefahren**.

3ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Δημοτικό για τη μητρική (Ε'-ΣΤ') και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Στοιχεία πληροφοριακής δομής***

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Σε συντακτικό επίπεδο: Συζήτηση της παραλλαγής των ποικίλων διατάξεων Υ-Ρ-Α, με εφαρμογή του μηχανισμού της αναδιάταξης/μετακίνησης

Σε επίπεδο πληροφοριακής δομής: Κατανόηση της έννοιας της θεματοποίησης, της εστίασης, και της ερμηνείας τους, εισαγωγή στην έννοια της αντίθεσης σε απλά επικοινωνιακά περιβάλλοντα

Σε προσωδιακό επίπεδο: Παράλληλη έμφαση στον επιτονισμό στις ποικίλες διατάξεις

3ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Δημοτικό για τη μητρική (Ε'-ΣΤ') και επίπεδο Α1-Α2 για την ξένη

- ***Στοιχεία πληροφοριακής δομής***

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

(12) Ο Γιάννης συνάντησε τη Μαρία στο πάρτι.

Ο Γιάννης συνάντησε τη Μαρία στο πάρτι. (Θεματοποίηση)

Ο Γιάννης συνάντησε τη Μαρία **στο πάρτι**. (Διάκριση θέματος εστίας)

Ο Γιάννης συνάντησε **τη Μαρία** στο πάρτι. (Διάκριση θέματος εστίας)

Τη Μαρία συνάντησε ο Γιάννης στο πάρτι. (Εστίαση)

Στο πάρτι συνάντησε ο Γιάννης τη Μαρία. (Εστίαση)

Στο πάρτι συνάντησε τη Μαρία **ο Γιάννης**. (Πληροφοριακή εστία)

Ο Γιάννης συνάντησε τη Μαρία στο πάρτι, όχι ο Νίκος. (Αντίθεση)

… … … …

Στοιχεία πληροφοριακής δομής

ΑΓΓΛΙΚΗ*:* Παρουσίαση αναδιατάξεων και εναλλακτικών δομών, επιτονισμός

(13) What did he find in the drawer?

A gun was in the drawer.

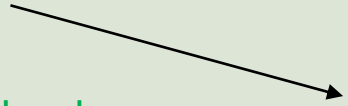

In the drawer was **a gun**. (Αναδιάταξη: διάκριση θέματος-εστίας)

(14) What happened then?

A policeman came.

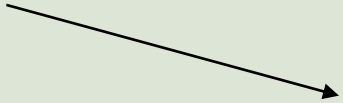

There came **a policeman**. (Επιλογή εναλλακτικής δομής-εστίαση)

(15) She told her mother **all her secrets**.

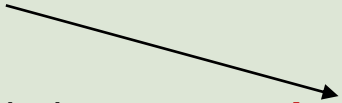

She told all their secrets **to her mother**. (Αναδιάταξη-εστίαση)

(16) Did you get a tablet as a birthday gift?

No, they brought me a **HANDY**, not a tablet. (Αντίθεση)

Στοιχεία πληροφοριακής δομής

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ: Πρόταξη συστατικού για τη θεματοποίηση και την εστίαση και την αντίθεση, με έμφαση στον επιτονισμό

(17) Welches Fach mag Peter am liebsten?

Am liebsten mag er **Mathe**. (Αναδιάταξη: διάκριση θέματος-εστίας)

Mathe mag er am liebsten. (Πρόταξη εστίαση)

(18) Mag Peter Geschichte?

Nein, er mag **MATHE**.

Nein, **MATHE** mag Peter, nicht Geschichte. (Αντίθεση)

4ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Γυμνάσιο για τη μητρική - επίπεδα Β1-Β2 για την ξένη και την ελληνική ως ξένη

- ***Πληροφοριακή δομή: Θεματοποίηση, Εστίαση, Αντίθεση***

Σε συντακτικό επίπεδο: Κατανόηση/Εφαρμογή της έννοιας της μετακίνησης και της διεύρυνσης του προτασικού πεδίου, συντακτικοί μηχανισμοί (μετακινήσεις / αναδιατάξεις των όρων)

Σε επίπεδο πληροφοριακής δομής: Παρουσίαση της θεματοποίησης, εστίασης και αντίθεσης και της ερμηνείας τους στα κατάλληλα επικοινωνιακά περιβάλλοντα

Σε προσωδιακό επίπεδο: Συνειδητοποίηση της προσωδίας με έμφαση στο άτονο – τονισμένο συστατικό

Γυμνάσιο: Πληροφοριακή δομή - ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- **Θεματοποίηση** συστατικών (παρουσία κλιτικών για το ΑΑ και το ΕΑ)

(18) α. *Τον Γιάννη*, τον διόρισαν **στην τράπεζα**.

β. Του Νίκου, του χάρισε η Μαρία **ένα ωραίο πορτοφόλι**.

- Δυνατότητα **θεματοποίησης** περισσοτέρων συστατικών

(19) *Της Μαρίας τα βιβλία*, *της τα* έδωσε **ο Γιάννης**.

- **Εστίαση** συστατικών (απουσία κλιτικών για το ΑΑ και το ΕΑ)

(20) α. **Τον Γιάννη** διόρισαν στην τράπεζα.

β. **Τα βιβλία** της έδωσε ο Γιάννης.

- Διάκριση αριστερής και δεξιάς εκτόπισης, με έμφαση στη διαφορά της ερμηνείας

(21) α. *Τον Γιάννη*, τον διόρισαν **στην τράπεζα**.

β. Τον διόρισαν **στην τράπεζα**, *τον Γιάννη*.

- **Αντίθεση** και διάκριση από την πληροφοριακή εστία σε κατάλληλα περιβάλλοντα

(22) Α: Χθες αγόρασα **μια φούστα** κι **ένα παντελόνι**. Τι να φορέσω στο πάρτι;

Β: Τη **ΦΟΥΣΤΑ** να φορέσεις (όχι το παντελόνι).

Γυμνάσιο: Πληροφοριακή δομή – ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Διεύρυνσης του προτασικού πεδίου - εφαρμογή του μηχανισμού της μετακίνησης

Θεματοποίηση/Εστίαση

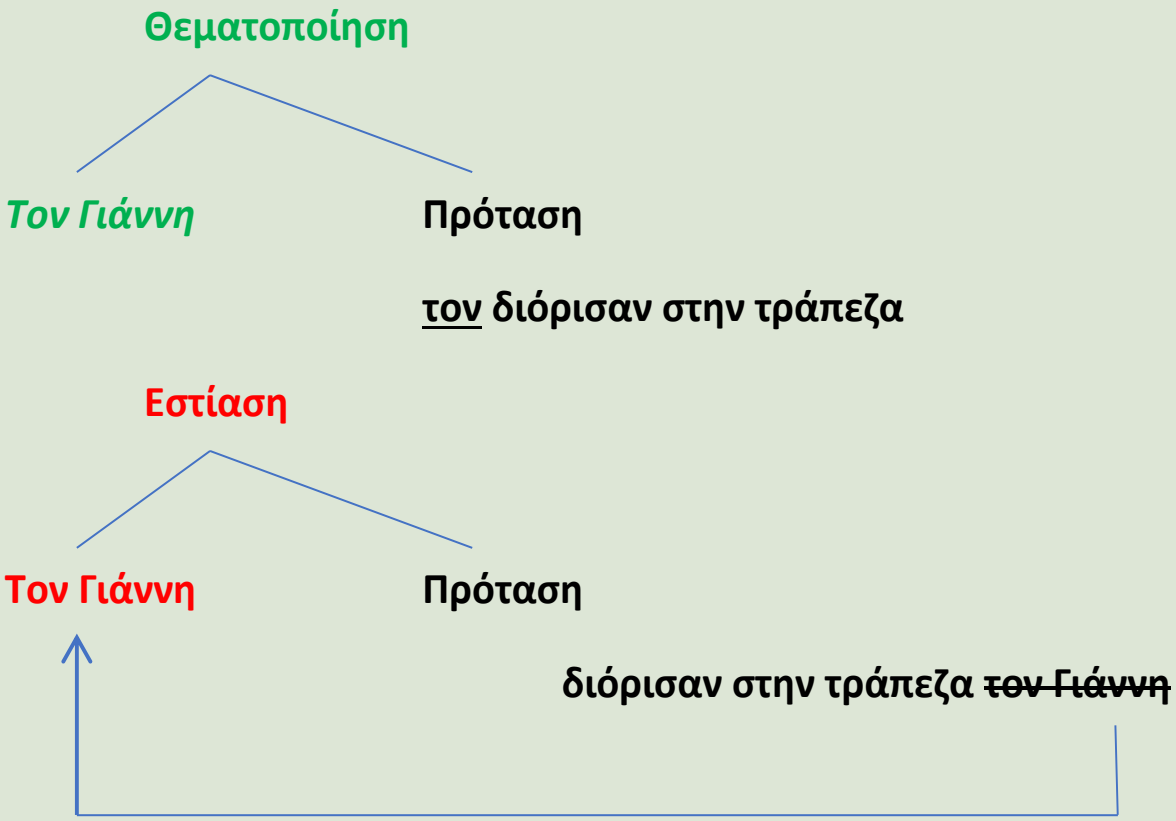

Επίπεδα Β1-Β2 για την ξένη – ΑΓΓΛΙΚΗ

- **Παραβίαση της σειράς Υ-Ρ-Α**

– *Θεματοποίηση*

(23) α. *Most of these problems* a computer could solve easily. (A-Y-P)

β. *John*, I like him very much. (A-Y-P)

– *Εστίαση*

(24) A: Would you like something to drink?

B: I would have **a glass of wine**.

– *Αντίθεση*

25) A: Would you like some white wine?

B: No, **RED** wine, I'd prefer (not white). (A-Y-P)

- **Αντίθεση** (cleft-sentences)

(26) I think we need more space.

α. It's more **TIME** that we need. (it-type)

β. What we need is more **TIME**. (wh-type)

γ. More **TIME** is what we need. (wh-type)

Επίπεδα Β1-Β2 για την ξένη – ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

- Αναδιατάξεις στο μεσαίο πεδίο για την εστίαση συστατικού - μετακίνηση

(27) α. Gestern hat *Hans* dem Lehrer **das Buch** gegeben

(ουδέτερη/εστίαση στο ΑΑ).

β. Gestern hat *Hans das Buch* **dem Lehrer** gegeben. (εστίαση στο ΕΑ)

γ. Gestern hat *dem Lehrer das Buch* **Hans** gegeben. (εστίαση στο Υ)

- Κατάληψη του οπίσθιου πεδίου – επέκταση της προτασικής δομής, για την ερμηνεία της συμπλήρωσης

(28) α. Der Opa hat *jeden Abend* den Kindern **eine Geschichte** erzählt.

β. Der Opa hat den Kindern **eine Geschichte** erzählt, *jeden Abend*.

5ο Στάδιο: Διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

Επίπεδα Β2-Γ1/Γ2 για την ξένη και την ελληνική ως ξένη

- **Ιδιαίτερες περιπτώσεις πραγμάτωσης της πληροφοριακής δομής με την ευκαιρία εμφάνισής τους**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

– *Αριστερή Εκτόπιση χωρίς συμφωνία του εκτοπισμένου συστατικού με το σημείο αναφοράς*

(29) ***Εκείνος ο πατέρας του Γιάννη***, δεν <u>τον</u> βλέπεις ποτέ να χαμογελάει.

– *Αριστερή και Δεξιά Εκτόπιση για τη Γερμανική και ερμηνεία των δομών, με και χωρίς συμφωνία εκτοπισμένου συστατικού*

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

(30) α. ***Den Hans***, <u>*den*</u> werden wir nie vergessen.

β. ***Der Hans***, <u>*den*</u> *werden* wir nie vergessen.

γ. <u>*Den*</u> werden wir nie vergessen, ***den Hans***.

Επίπεδα B1-B2 για την ξένη και την ελληνική ως ξένη

- **Ιδιαίτερες περιπτώσεις πραγμάτωσης της πληροφοριακής δομής με την ευκαιρία εμφάνισής τους**

– *Πρόταξη ΡΦ για την Αγγλική και Ρ/ΡΦ/ρφ για τη Γερμανική*

ΑΓΓΛΙΚΗ

(31) John promised to read the book, and [read the book], he did.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

(32) α. Habt ihr heute gelernt?

Gelernt haben wir jedenfalls NICHT. (Θεματοποίηση)

β. Was habt ihr heute gemacht?

Gespielt haben wir. (Αντίθεση)

γ. Was habt ihr gespielt?

[**FUßBALL** gespielt] haben wir. (Αντίθεση)

(33) [Die **DEUTSCHEN** gewonnen] haben hier noch **NIE**. (Αντίθεση)

Πληροφοριακή δομή στη διδασκαλία

Ως προς τρόπο διδασκαλίας επισημαίνουμε ότι:

- Η πληροφοριακή δομή, ακριβώς επειδή αφορά την επικοινωνία, οφείλει να διδάσκεται με βάση κατάλληλα κείμενα, προφορικού λόγου (διαλόγους) και ποικιλίας γραπτού λόγου.
- Η συστηματικότητα τόσο των ‘κανόνων’ όσο και των ‘αποκλίσεων’ προσφέρεται για την επαγωγική διδασκαλία της πληροφοριακής δομής.
- Η διδασκαλία της αποτελεί πρόσφορο αντικείμενο για διάφορες μορφές εξάσκησης, με ποικίλους και παιγνιώδεις τρόπους, καθώς και με τη χρήση των νέων μέσων τεχνολογίας.

Πληροφοριακή δομή: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προεκτάσεις

Μιχάλης Γεωργιαφέντης & Αγγελική Τσόκογλου
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
michgeo@enl.uoa.gr, angtsok@gs.uoa.gr

ΠΠΣ ΤΑΓΦ «Καθολική Γραμματική»
ΠΠΣ ΤΓΓΦ «Θεωρία Σύνταξης»
18 Απριλίου 2024